

6. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития; пер. с англ. В.С. Автономова и т.д. – воспроиз. по изданию: Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 355 с.

Гришук А.М. Инновации в управлении деятельностью предприятия.

Рассмотрена суть термина «инновация», его историческое происхождение и подходы к определению. Выделены основные типы инноваций, особенности их реализации в современных условиях хозяйствования. Определена роль и значение управленческих инноваций в деятельности предприятия.

Ключевые слова: инновация, продуктовая инновация, процессная инновация, управленческая инновация, инновационный процесс.

Gryshchuk A.M. Innovations in the Management of the Company.

The article considers the term «innovation», its historical origin and approaches towards its definition. The main types of innovations and peculiarities of their realization in the modern business environment are distinguished. The role and importance of management innovations of the enterprise are defined.

Key words: innovation, product innovation, process innovation, management innovation, innovation process.

УДК 330.332

У.В. Андрейчук

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні форми та методи державного регулювання інвестиційного процесу.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, державне регулювання інвестицій.

Постановка проблеми. Як відомо, інвестиції є найважливішим фактором економічного зростання, оскільки процеси структурного і якісного оновлення виробництва і ринкової інфраструктури відбуваються передусім шляхом і за рахунок інвестування. Чим інтенсивніше воно здійснюється, тим швидше проходить відтворювальний процес, тим активніше відбуваються ефективні перетворення.

Вирішення інвестиційних проблем в Україні повинно здійснюватись на основі загальнодержавної концепції чи програми. При цьому розробка ефективного механізму державного регулювання інвестицій має базуватися на позитивному досвіді зарубіжних країн, а функціону-

вання інвестиційної сфери в розвинутих країнах світу – слугувати Україні певною мірою за стратегічну мету.

Стан дослідження. Актуальність даних проблем закономірно привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів. В Україні дослідженнями інвестиційної сфери займаються Ю. Бендерський, А. Гальчинський, В. Гесць, М. Герасимчук, Б. Губський, П. Єщенко, Б. Кваснюк, О. Коломойцев, О. Колосов, І. Лукінов, Ю. Макогон, В. Мамченко, О. Махмудов, А. Омельченко, М. Павловський, Б. Панасюк, А. Пересада, О. Плотніков, А. Покритан, А. Семенов, А. Фукс, М. Чумаченко, М. Швайка. До найвідоміших зарубіжних науковців з даної проблематики можна віднести І. Бланка, С. Горбунова, М. Богуславського, Дж. Кейнса, Д. Норкотта, Хікс Джон Річарда, Джеррі М. Розенберга, Д. Старіка, В. Студенцова ітн.

Виклад основних положень. Слід констатувати, що масштаби та рівень розробки державного регулювання інвестицій в Україні є недостатнім. Так, існує велика розбіжність і навіть суперечність поглядів щодо ролі держави в процесі інвестування, ступені, методах та формах державного регулювання цих процесів. Це й зумовило вибір теми статті.

Видатний шведський економіст К. Віксель є один з перших, хто вказав на необхідність зовнішнього (державного) регулювального впливу на економіку з метою підтримання в ній умов рівноваги.

Ці погляди ґрунтовно розвинув англійський економіст Дж. Кейнс у своїй концепції державного регулювання економіки. В роботі «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей» Д. Кейнс піддав критиці ідеалізацію класичною школою механізму ринкового саморегулювання. Він показав, що функціонування ринкового механізму у високомонополізованому господарському середовищі неминуче призводить до економічної кризи. Причому, кризові процеси за таких умов набувають кумулятивного характеру, а ринок через втрату рівня конкурентності не здатний самостійно вивести економіку з кризи. Нестачу саморегулювальної спроможності ринкового механізму Дж. Кейнс запропонував компенсувати державним регулюванням.

Суть його ідеї полягала в тому, що залежно від стану макроекономічної кон'юнктури держава посилює недостатній (криза, депресія) або вилучає надлишковий (фаза піднесення) сукупний попит, чим сприяє оновленню рівноваги в національному господарстві. Дж. Кейнс обґрунтував не тільки необхідність і тактику втручання держави в економіку, а за допомогою ним же розробленого мультиплікатора запропонував спосіб визначення кількісних параметрів такого втручання.

Дестабілізуючі коливання сукупного попиту вчений найбільшою мірою пов'язував з коливаннями обсягів інвестицій, справедливо вважаючи, що в першу чергу і в найбільших обсягах скорочуються під час криз або нарощуються в періоди економічного піднесення саме інвестиційні витрати. Тому в своїй концепції антициклічного регулювання економіки Дж. Кейнс особливого значення надавав регулюванню обсягів і ефективності інвестицій, інструментами якого він вбачав бюджетно-фінансовий та грошово-кредитний механізми.

Близько двох десятиліть після Другої Світової війни кейнсіанське вчення посідало провідне положення в західній економічній думці, виступаючи теоретичною основою економічної політики урядів країн з ринковою економікою. Потужні стагфляційні кризи, що мали місце на Заході в 60–70 рр., поставили під сумнів істинність багатьох постулатів кейнсіанства. У світовій економічній думці виникли нові течії, концепції, економічні школи. Проте, значні фрагменти теорії Д. Кейнса, зокрема, його погляди на місце й роль інвестицій в економічному поступі країни, залишаються актуальними і в наш час.

Процеси державного втручання в економіку є об'єктивними та закономірними з точки зору ряду методологічних передумов.

Першою методологічною передумовою державного регулювання економіки є системний підхід. Будь-яка система характеризується визначеною субординованою структурою, в якій неодмінно є ядро системи, зв'язуючий елемент. Це передбачає визначення форми відносин між частинами і цілим. Зв'язуючі функції тут виконує державна економічна політика.

Друга методологічна передумова державного втручання в економіку обумовлена функціонуванням «змішаної економіки». Адже «чистих» економічних систем не існує, а функціонуючі в реальній дійсності системи всі без винятку неоднорідні. Принцип цей виводиться з положення системного аналізу, згідно з яким «відкрита система повинна характеризуватися відповідною багатосторонністю та динамікою, для того, щоб вона могла пристосуватися до всіх змін оточуючого середовища; ймовірність її знищення повинна бути мінімізована. Внутрішня будова системи повинна бути відповідно комплексною, різноманітною для того, щоб змішуватись з комплексністю реального світу, з його змінами та потрясіннями» [1]. Таким чином, «змішування», що проявляється в багатогранності системи, відображає внутрісистемну необхідність.

Третьою передумовою є активізація втручання держав у господарське життя через так звані «недоліки ринку». Згасання конкуренції, нерівномірний розподіл доходів у суспільстві, непропорційне

розміщення ресурсів в міру недооцінки ринковою системою витрат та вигод від переливу, а також існування суспільних товарів, вироблення яких є не вигідним для приватного сектора, обумовлюють необхідність втручання держави у функціонування ринку.

Четвертою методологічною передумовою державного регулювання економіки є підвищення концентрації виробництва та капіталу. Держава, акумулюючи значну частину власності, ресурсів, отримує можливість надавати субсидії приватним підприємствам для розширення господарської діяльності, розвитку виробничих сил та швидкого нагромадження капіталу.

П'ятою передумовою об'єктивної оцінки суті та ролі державного регулювання є чітке визначення його поняття як економічної категорії. В економічній літературі немає чіткого визначення поняття «державного регулювання». Так, В. Камаєв, Б. Доменко, М. Федотова у книзі «Основи ринкової економіки» під державним регулюванням розуміють «ціленаправлену дію держави на учасників процесу відтворення для досягнення завчасно поставлених цілей та результатів» [2]. З даним визначенням можна було б погодитись, однак у ньому відсутній системний підхід до проблеми. В. Братішко так визначає суть державного регулювання: «державне регулювання економіки – це процес ціленаправленого впливу на підприємства, тобто на створення нових вартостей, а також виробництва та використання ВВП. Цей процес входить в коло інтересів виключно держави, як керуючої системи в суспільстві» [3]. Автор вказує, що під державним впливом розуміє систему заходів, однак, сумнів викликає об'єкт застосування державних зусиль.

Група авторів [4] розуміє державне регулювання як «комплекс економічних та політичних засобів, що здійснюються державними органами з метою координації економічних процесів, скерованих на підтримання оптимальних пропорцій суспільного виробництва і відвернення в ньому кризових ситуацій». Таке формулювання найповніше розкриває зміст державного регулювання, однак тут відсутній динамічний аспект проблеми.

Більш спрощено поняття державного регулювання розглядається Г. Хавіною: «Державне регулювання – це спосіб ув'язки приватних та суспільних інтересів» [5].

Заслуговує на увагу точка зору Б. Панасюка, згідно якої під державним регулюванням розуміється «реалізація економічної політики на основі визначення безпосереднього зв'язку між економічними важелями та цілями у відношенні економічного зростання, інфляції та платіжного балансу» [6].

Як підсумок, виходимо з того, що державне регулювання економіки (в тому числі інвестиційної сфери) передбачає зміну умов взаємодії суб'єктів господарювання, в ході якої проходить узгодження приватних та суспільних інтересів. Враховуючи також, що економічне регулювання взагалі (в перекладі з латинської – «приведення до порядку») являє собою ціленаправлений процес, який забезпечує підтримання чи зміну економічних явищ та їх зв'язків, сутність державного регулювання інвестиційних процесів можна визначити як певну систему соціально-економічних відносин, що складаються в процесі узгодження інтересів суб'єктів інвестування, а також форм та методів стабілізації і пристосування інвестиційної системи до умов, що змінюються.

Поряд з поняттям державного регулювання економіки (інвестицій) в теорії та практиці використовується термін «державна економічна (інвестиційна) політика». На думку Л. Ходова, теоретичне поняття «державна економічна політика» є ширшим, ніж «державне регулювання економіки», оскільки зберігає силу тоді, як держава не втручається в господарське життя, а значить, державне регулювання економіки відсутнє [7]. Цілком погоджуємося з таким трактуванням.

Прихильниками державного втручання в економіку, підпорядкування державній економічній політиці всіх суб'єктів господарської діяльності є академіки І.І. Лукінов, Ю.М. Пахомов, М.Г. Чумаченко, професор С.В. Мочерний, професор В.М. Павловський, професор Б.Я. Панасик, професор А.Г. Савченко та інші. Історичний досвід вказує на особливо важливе значення такого регулювання на перехідному етапі, коли держава повинна найбільше втручатися в економіку, що є актуальним для України. Повчальним тут може стати досвід Японії, Китаю, Німеччини, коли в 60-ті роки у ФРН була запроваджена нова економічна політика, яка доповнювала діючу в той час політику господарського порядку політикою впливу на господарські процеси. У 1967 р. у ФРН було прийнято Закон «Про сприяння стабільності та зростанню народного господарства». За мету в ньому було поставлено стабілізацію рівня цін, забезпечення високого ступеня зайнятості та зовнішньоекономічної рівноваги при постійному і збалансованому зростанні. Ця мета була доповнена політикою справедливості та рівності при проведенні політики прибутків для забезпечення стійкості економічної системи.

В теорії існує два крайніх підходи відносно ступеня такого втручання [8]. В першому випадку (державний соціалізм) держава бере на себе якомога більшу частину функцій інвестора (концентрацію капіталу, забезпечення проектно-кошторисної документації, матеріаль-

но-технічними ресурсами, розподіл доходів від інвестицій та ін.). В такому випадку інвестор позбавлений можливості проявляти свою активність, що приводить до інертності з боку суб'єктів господарської діяльності, як потенційних інвесторів до участі у відтворювальних процесах у суспільстві.

У другому випадку (класичний капіталізм) – держава надає максимальну свободу діям суб'єктів господарювання. Однак, ринок нездатний виконувати свої функції, зокрема у таких сферах, як формування раціональної структури економіки та регулювання відносин у самому ринку.

Так, в 30-ті роки минулого століття (в період Великої депресії) економіка вільного ринку виявилася неспроможною задовільнити певні потреби суспільства. В той час в США рівень безробіття сягнув 25%, а національний продукт у порівнянні з піковим 1929 р. зменшився приблизно на 30%.

Депресія висвітлила ряд серйозних проблем: внаслідок банкрутства банків та розвалу ринку акцій багато людей втратили фактично всі свої заощадження; значна кількість осіб похилого віку залишилася без будь-яких засобів для існування; надто низькі ціни на сільськогосподарську продукцію позбавили багатьох фермерів можливості платити по заставних, що призвело до їхнього розорення. Для подолання депресії федеральний уряд США вживав активних заходів для стабілізації рівня економічної діяльності, прийняв ряд програм, які отримали назву «новий підхід» зокрема, законодавчі акти спрямовувалися на «пом'якшення» багатьох конкретних проблем (страхування від безробіття, соціальне забезпечення, федеральне страхування вкладників, федеральні програми дотування цін на сільськогосподарську продукцію), та низку інших програм, спрямованих на різноманітні соціально-економічні цілі.

Нині в усіх розвинених країнах світу держава контролює правові інститути, зокрема, через судову систему. Держава виступає арбітром у розв'язанні розбіжностей і спорів за контрактами. Уряд керує грошовою та кредитною системами, на яких будуються відносини, запобігає бартерним операціями, тобто диктує «правила гри» для суб'єктів господарювання. Досвід розвинутих країн світу показує, що існує «перевага державного регулювання порівняно з ринковою саморегуляцією».

Однак, в історії є факти, які говорять про недосконалість та дефектність урядових програм. Так, Дж.Е. Стігліц виділяє чотири основні причини систематичних невдач держави у досягненні поставлених цілей: обмеженість інформації уряду; обмежені можливості урядового

контролю окремими наслідками власної діяльності; обмеженість його впливу на бюрократію; обмеження, які накладаються політичними процесами [9].

Західна модель соціально-економічного розвитку (змішана економіка передбачає поєднання приватної та державної форм власності, плану і ринку проведення інституціонально-соціальних реформ з метою побудови більш прогресивного ладу.

Окремі положення теорії змішаної економіки були висунуті німецьким економістом А. Вагнером наприкінці минулого століття, але цілісне тлумачення теорії дано у 20-х роках німецьким економістом В. Зомбартом, який висунув теорію «соціального плюралізму». Згідно з цією теорією розвиток суспільства відбувається не шляхом зміни господарських систем, а шляхом співіснування певної низки систем, причому кожний новий устрій, що виникає, не витісняє попередній, а приєднується до нього. Такі погляди стали поштовхом для різноманітних теорій змішаної економіки.

Під «змішаною економікою» найчастіше розуміють поєднання державного і приватного підприємництва, монополії і конкуренції, ринку і плану. Саме на таких принципах базуються теорії змішаної економіки (теорія Самуельсона та теорія Гелбрейта).

Модель змішаної економіки стала оптимальним вибором для України. Концепцією економічної стабілізації та зростання в Україні передбачено важливий вплив на економіку (в тому числі на інвестиційні процеси) за допомогою виважених методів регулювання паралельно з ринковим регулюванням. Для цього повинні оптимально використовуватися економічні, правові та адміністративні важелі. Причому, законодавством України передбачено, що державне регулювання має здійснюватись на основі наступних принципів:

принцип достатності – державі перепідпорядковуються лише ті економічні функції, котрі за жодних умов не можуть виконувати нижчі ланки господарської системи (виробники та інші суб'єкти ринкових відносин) внаслідок обмеженої компетентності;

адекватності – система державних регуляторів економіки та системи їх застосування мають відбивати реально існуючий стан соціально-економічного розвитку;

поступовості – командно-адміністративні регулятори замінюються економічними в міру того, як створюються об'єктивні умови у вигляді процесів роздержавлення, демонополізації, приватизації, стабілізації економіки, створення ринкової інфраструктури [10].

Держава повинна самостійно вкладати та скеровувати інвестиції інших форм власності в кожен елемент продуктивних сил, залежно

від потреб економіки в їх розвитку. Причому, таке регулювання має здійснюватися з метою створення оптимальної структури власності для забезпечення вкладень у робочу силу, засоби праці, предмети праці, науку, форми і методи організації праці, використовуваних людьми сили природи та інформацію з метою покращення їх якості. Власне послаблення суперечності між речовим змістом та суспільною формою категорії інвестиції є вихідним моментом державного регулювання інвестицій.

Інакше кажучи, для вдосконалення структури та покращення якості продуктивних сил країни держава повинна забезпечувати існування адекватних форм власності.

Оптимальною у соціально орієнтованій економіці є таке співвідношення різних типів власності, за якого на частку державної власності припадатиме 30–35% сукупної власності (передусім на стратегічні об'єкти), на частку колективної (акціонерні компанії, кооперативи, народні підприємства та ін.) – 45–50%, на частку приватної – 15–20%.

Впродовж 90-років в Україні частка інвестицій колективних підприємств була на досить високому рівні.

Внаслідок неефективного державного регулювання в Україні в 90-х роках позитивна тенденція у формуванні оптимальної структури власності не спостерігалось.

До негативних її наслідків слід віднести приватизацію окремих стратегічних об'єктів (наприклад, обласних енергосистем), руйнування навіть рентабельних колективних сільськогосподарських підприємств, відсутність ефективної допомоги малому бізнесу, в т.ч. фермерським господарствам та інше.

Оскільки сучасна економіка є регульованою (на рівні мікроекономіки таке регулювання здійснюється в межах різних типів підприємств, фірм, корпорацій шляхом планування усіх видів діяльності; на макроекономічному рівні – за допомогою держави), то з погляду господарського механізму (як складового елемента економічної системи) інвестиції можна визначити як регульовані відносини економічної власності між учасниками інвестиційного процесу з приводу вкладання різноманітних цінностей у фактори виробництва з метою отримання більших економічних благ.

Висновок. Враховуючи досвід США (політика Ф. Рузвельта відіграла вирішальну роль у подоланні кризи «Великої депресії») та інших зарубіжних країн щодо використання державних та ринкових регуляторів в управлінні розвитком економіки, сьогодні для нашої держави необхідно навчитися вміло використовувати державні і ринкові

економічні механізми в практиці господарювання у їх оптимальному поєднанні.

Більше того, у структурі сучасного господарського механізму домінуючим є державне регулювання.

Головною умовою подолання кризи є спільна робота законодавчої і виконавчої влади з розробки чіткого, етапного, послідовного комплексу рішучих заходів державного регулювання.

1. Hodson G.M. Economies and Institutions / A/Manifesto for a Modern Institutional Economies // Politu Press. – Cambridge, 1988. – P. 256–258.

2. Камаева В.Д. Основы рыночной экономики / В.Д. Камаева, Б.И. Доменко, М.А. Федотова. – М.: Информрекламиздат, 1999. – С. 276.

3. Братишко В. Национальная экономика как объект государственного управления / В. Братишко // Экономика України. – 2004. – № 6. – С. 71–74.

4. Зухба Д.С. Принципы и проблемы государственного регулирования экономики / Д.С. Зухба, Е.Н. Зухба, Н.Г. Каптуренко. – Донецк: ИПЦ «Донецк», 2001. – С. 345.

5. Хавина С. Государственное регулирование в современной смешанной экономике / С. Хавина // Вопросы экономики. – 1999. – № 11. – С. 85–90.

6. Панасюк Б. Реалізація економічної політики держави в плані на 1995 рік / Б. Панасюк // Экономика України. – 1994. – № 1. – С. 58–60.

7. Курс экономики / под ред. Б.А. Райзберга. – М.: ИНФРА-М, 2007. – С. 206.

8. Джозеф Е. Стігліц. Економіка державного сектора / Джозеф Е. Стігліц. – К.: Основи, 1998. – С. 854.

9. Всемирная история экономической мысли. – Т. 3. – М.: Мысль, 1999. – С. 295–298.

10. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки / А.Ф. Мельник. – К.: ІСДО, 2004. – С. 272.

Андрейчук У.В. Необходимость государственного регулирования инвестиций в Украине.

Рассматриваются основные формы и методы государственного регулирования инвестиционного процесса.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестирование, государственное регулирование инвестиционного процесса.*

Andreychuk U.V. The Need for Government Regulation of Investments in Ukraine.

The articles considers basic forms and methods of government control of investment process.

Key words: *investments, investing, government control of investments.*